

תרבות, ספרות ואמנות

חיפוש באתר

חפש

הקוגל כ'עוגה כלכלית' - על עבודת הווידיאו של מאיה ז"ק

דוד שפרבר

"המטבח היהודי", הנתפס לא פעם כמטבח של עניים המייצר מזון באלתור ובצמצום, מאפשר לז"ק להציג את תהליך הכנת הארוחה גם כהמחשה חיה לסוגיות של חלוקת משאבים באשר היא. הקוגל, אם תרצו, נעשה ל"עוגה הכלכלית" המפורסמת

2008-10-11

הקוגל כעוגה כלכלית - על עבודת הווידיאו "אמא כלכלה" של מאיה ז"ק

עבודת הווידיאו של מאיה ז"ק, "אמא כלכלה" (שניתן לצפות בה כאן), זיכתה אותה בפרס הגרמני המכובד Celeste Art Prize, כמו גם בפרסים בפסטיבלי קולנוע בהוגריה, באיטליה ובאוקראינה, ומוצגת עתה במוזיאון היהודי בניו-יורק (אוצר: אנדרו אינגל). העבודה הזו, שבה מטפלת ז"ק במושגים "אם" ו"משפחה", משתלבת בשיח העדתי הרווח באמנות המקומית, ועושה זאת בהקשר של "אשכנזיות". היא מציגה אפיודות מחיי עקרת בית יהודייה ממוצא אירופי, וסבה סביב הכנתו של הקוגל המסורתי וחלוקתו לבני המשפחה. בשילוב יפה של ויזואליה ורעיונות, בגישה המעלה על הדעת שיח מרקסיסטי מיושן ובצבעים המשרים תחושת ארכאיות ונוסטלגיה מפרקת ז"ק את המשפחה ומנכיחה אותה מחדש כתא כלכלי גרידא.

מאיה ז"ק, אמא כלכלה, 2007. עבודת וידיאו

ייצוגיו של הבית אינם מסגירים נתוני זמן ומקום מדויקים, אך הצלילים הבוקעים מן הרדיו בראשית היצירה מחברים את הצופה לתקופת מלחמת העולם השנייה, עניין שמעלה גם את האפשרות לראות בעבודה מעין הומאל לעקרת הבית הספונה בביתה ומשמרת אותו כמרחב נבדל בעולם סוער.

המתח שבין הקונקרטי לבדיוני, כמו גם העיסוק הנרמז בזיכרון ובהבנייתו, חוברים כאן לעימות בלתי פוסק בין סדר לאי-סדר. האם המוצגת מסתובבת, נופלת, רוטנת, מוקסמת ומתענגת על חפצי הבית, אלא שהעמלנות הביתית אינה מעלה ואינה מעוררת תחושה של רוגע, של ביתיות לשמה. למעשה, ההפך הוא הנכון, הבית נושא עקבות יותר מאשר חיים, ובני המשפחה נעדרים ממנו. הם מיוצגים רק בעקבות, בחפצים ובריטורים פורטרטים. הוא מתפקד רק כסט, כתפאורה, ולמעשה כאתר זיכרון שצורה עבור עצמה דמות האם הזו, "אמא כלכלה", המסתובבת ומסמנת חפצים באופן המעלה על הדעת חוקרים ביזרת פשע. אקט הסימון החוזר ונשנה הזה מתחבר לניסיון של הדמות לכמת, לתייג ולייצר סדר. סדר יהודי מובחן משתלב כאן בסדר מדעי מודרניסטי ובסדר גרמני אופייני ומבהיל.

לצד תחושת הנוסטלגיה העולה מהצגת ה"חוויה היהודית", אם כן, עלה פה גם אימה של ממש - אימה המתבטאת בריטואלים אובססיביים של קטלוג הבית ותכולתו.

ואולם, הזיכרון והניסיון להשכין סדר, לכמת ולספק ערכים מספריים לכל נוכחות, אינם מתקשרים רק לתקופה היסטורית מסוימת. לצד זאת,

עמוד ראשי

חינוך

שביעית שבועית

אקטואליה

מנהיגות נשים

יהדות ומגדר

צדק לנשים

בריאות ופריון

סיוע לנפגעות אלימות

מעגל החיים וטקסים

תפילות נשים

פרשת שבוע

חגים ומועדים

תרבות, ספרות ואמנות

עלוני קולך

סניפים

ארועים מומלצים

דעת קהל

צעירות קולך

ועד מנהל

מועצת האתר

רשימת סניפים

כנס קולך

אתרים מומלצים

הרשמה לרשימת התפוצה

הוסף למועדפים

למשלוח כתבות ומאמרים לאתר - לחץ כאן

הם חושפים את הצופה גם לתמונה הרבה ואולי אוניברסלית יותר, שבמרכזה הדינמיקה המשפחתית והתהליכים החשבונאיים הכרוכים בה.

"המטבח היהודי", הנתפס לא פעם כמטבח של עניים המייצר מזון באלתור ובצמצום, מאפשר לז'ק להציג את תהליך הכנת הארוחה גם כהמחשה חיה לסוגיות של חלוקת משאבים באשר היא. הקוגל, אם תרצו, נעשה ל"עוגה הכלכלית" המפורסמת. כך, על קו התפר שבין המציאות הבדייתית לזו הקונקרטיית, מופיעים בתוך ספר הנוסחאות השחור של "אמא כלכלה" תרשימי ספירה וכימות ממקורות יהודיים לצד טבלאות, שרטוטים ארכיטקטוניים ודיאגרמות אחרות - ומעניין להזכיר בהקשר זה גם את הרישום "חצי יהודי" שהציגה ז'ק בתערוכה "גויים" בגלריה החדשה שבאיצטדיון טדי בירושלים בשנת 2007, בתערוכה שאצר אנדרי לב: רישום מדויק של כרוב חתוך. שמה של העבודה הזו וההיסטוריה של הכרוב כמזון לעניים טענו אותה במשמעויות מטפוריות בהקשרים של גזע ולאום.

לאחר סצנת החשבונות והרישומים ולקראת סיום, חותכת האם את הקוגל תוך שימוש בכלי מדידה וסימון גיאומטריים (מד זווית וכדומה). אז, באחת, לקול צלצול פעמון שכמו קורא אותה לסדר, מופסקת ההמולה התזזייתית והדמות כאילו חוזרת למציאות קונקרטיית. שוב היא רק אמא המגישה את הקוגל לשולחן, מלאה סיפוק לצד כמיהה להזין ולהאכיל.

כעת חושפת המצלמה, במבט מלמעלה, את הקוגל המחולק לחלקים בלתי שווים בעליל. לנוכח חלוקת המשאבים הבלתי שווה הזו שוב עולים על הדעת הגרף והעוגה הכלכלית, מחזירים אותנו באחת ובכאב מן הסצנה הביתית אל העולם החשבונאי שתואר לאורך כל הסרט.

השולחן הערוך החותם את היצירה מחזק תחושות של ריק: מעין שיר סתום של אחרי מלחמה. הכל מוכן לסעודה, אלא שמשנתפיה נעדרים. נדמה שפתגם תלמודי אחד יכול לסכם את התחושה הזאת: "אמר רבי יוחנן: 'הרי שולחן והרי בשר והרי סכין, ואין לנו פה לאכול'" (תלמוד בבלי, מסכת קדושין דף מ"ו ע"א). לי הזכיר הסיום הזה גם שיר עם תמים ומרושע שסבתי נהגה לדקלם תוך שהיא משחקת בידי: "הסבתא דייסה בישלה - על התנור שמה. לזה נתנה, לזה נתנה, לזה נתנה, לזה נתנה... ולקטן - שכחה: 'עצים לא בקעת, מים לא הבאת, לאמא לא שמעת'..." (וכאן בא הדגדוג האופייני לסוגה זו).

דד שפרבר הוא חוקר תולדות האמנות במרכז ליבר לאמנות יהודית באוניברסיטת בר אילן

הערת העורכת: הקוגל הפך להיות המאכל האהוב והמוכר ביותר בחגים, קידושים וגם שבתות ראש חודש ושמוחות. תעשיית הקוגל בעיקר לשמחה תורה, הפכה כבר מזמן לתעשייה ענפה ומצרך חובה בכל הקידושים בבתי הכנסת וגם בבתי פרטיים

שלח

הדפס מאמר

הוספת תגובה למאמר
מאמר

תגובות

קולך - פורום נשים דתיות, ת.ד. 10502, ירושלים 91104
טלפון: 02-6720321 פקס: 02-6730595 אימייל kolech@kolech.com

בבנה ופוחח ע"י כ"ה